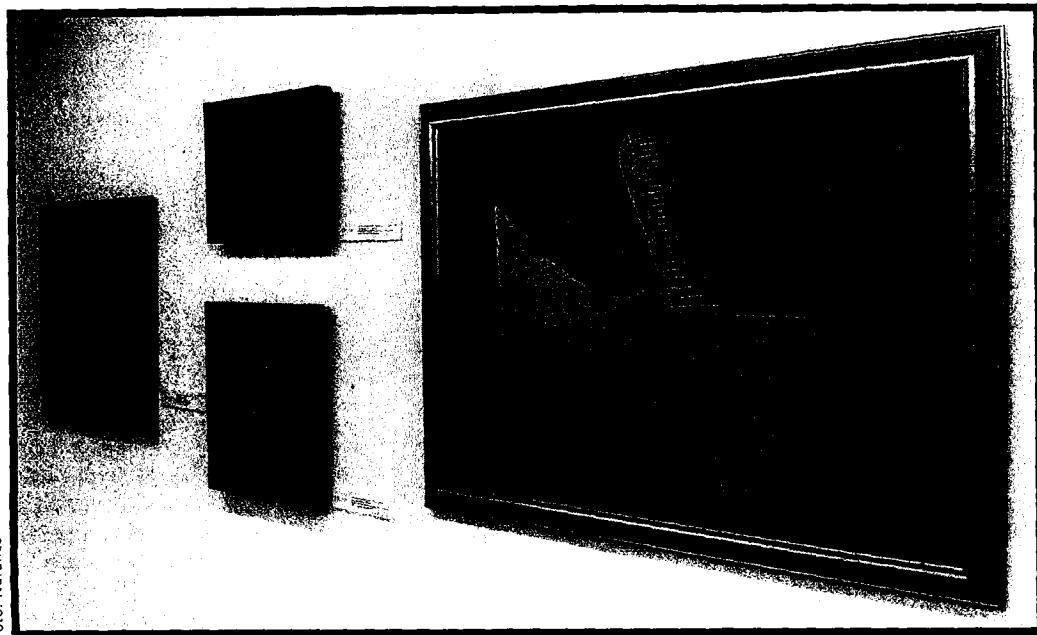

Kiállítás

A tiszta színek mögött

Tihanyi Lajos – Egy bohém festő Budapesten, Berlinben és Párizsban

Fotó: Narancs

Tihanyi élettörténete aghártyagyulladásal kezdődött, és ugyanazzal a betegséggel fejeződött be 1938-ban, ötvenkét éves korában. A betegségek közötti intervallumban a magyar avantgárd hivatalosan képzetlen, ám zseniális, politikailag is a forradalmárokhöz vonzó alkotója, a progresszív pesti értelmiség jellegzetes tagja, aki elv- és művészbáráitához hasonlóan visszafordíthatatlan emigrációban élte az életét. A betegség önmagában nem jelentett akadályt abban, hogy Tihanyi a magyar közélet válságának tüneteit reprodukáló kultúra legfontosabb pszichológizáló festője legyen, az emigrációban azonban ugyanez a „pestiség” már nem tudott érvényesülni. Különös, komplikált életműve 1970-ben került vissza Magyarországra, és a Nemzeti Galéria 1973-as nagy tárlata után most a Kogartban állították ki belőle áttekinthető, értékelhető válogatást.

Ahogy Passuth Krisztina, az ebből az alkalomból megjelent, na-

gyon jól használható kétszáz oldalas monográfia szerzője is megállapítja: Tihanyiiban az a különös, hogy festészetének nincs igazán megragadható, egyéni karakterisztikuma. Ez az kiállítás leglényesebb konklúziója, ami nem azt jelenti, hogy különösen az egyedi művek vonatkozásában ne volna szó igazán jelentős teljesítményekről. Mégis, amikor a művek értéke összeadódik, az életmű csonkaságának, visszafojtottságának, letörtségének vagy befejezetlenségének érzése keletkezik, és nem feltétlenül egyértelműsíthető az okok külső vagy belső eredete. Bár első kritikusa, Kállai Ernő nemzeti jegyeket kereső lokalizációja túlzónak tűnik a mostani értelmezés számára, mégis nagyon valószínű, hogy a kifutás hiánya a közeg elvesztésével magyarázható, és Tihanyi erős kulturális meghatározottságával, amelyhez sem tökéletes analógiát, sem adekvát feladatot nem jelenthetett a párizsi művészvilág.

A gyerek Tihanyi egyenesen belenőtt a polgári Magyarország kávéházi kultúrájába, melynek egyik fontos színtere az apja által működtetett Balaton kávéház volt a Szentkirályi utca–Rákóczi út sarkán. A kávéházba járt későbbi emigrációs sakkpartnere, Károlyi Mihály, de a kiállításon Tihanyira emlékező Déry Tibor is, valamint a progresszív értelmiség legjava, akik író és újságíró barátaikkal együtt alakították a belvárosi baloldali szellemi közeget. Ezek a tapasztalatok világnézetileg meghatározónak bizonyultak, hiszen a festő aktívan részt vett a Tanácsköztársaság kultúrpolitikájában, ami a legfőbb okot szolgáltatta az emigránsok szokványos Bécs–Berlin útvonalának a bejárásához a bukás után, de későbbi kötődését jelzi, hogy még az emigrációban is a radikális baloldali magyar lapokat olvasta. Legközelebbi barátja Budapesten Tersánszky Józsi Jenő volt a nagybányai időkből, Bölöni György a Nyolcak és a kö-

zös lakásbérlet időszakából, de a jól dokumentált kiállításon (a Nemzeti Galéria és a Petőfi Irodalmi Múzeum gyűjteményéből) az akkor már nagybeteg Ady Endre névjegyét is meg lehet találni. Az írók barátsága jól mutatja azt a szellemi egységet, amely a konzervatív Magyarországon – épp azal szemben – a kávéházi kultúrában kialakult, és amelynek a majdnem süketnéma Tihanyi a legjobb hallója és értője lett.

Ami a képzőművészeti nevelkedését illeti, ott az Iparrajziskola hatásánál (merthogy ezt leszámítva autodidakta volt) nagyobb volt Nagybánya szerepe, ahová épp akkor érkezett meg 1907-ben, amikor Ferenczy klasszicizálódo vezetését megkérdőjelezték a neósok. A legjobb pillanatban ahhoz, hogy föl lehessen csipni a legaktuálisabb trendeket. De hogy technikailag honnan volt ehhez készsége, rejtély, mert Tihanyi életműve mintha egyenesen Nagybányával kezdődne, és mintha azonnal, a semmiből, tökéletes adaptációs készséggel a legjobb minőségű energikus fauve-ista képeket kezdte volna festeni. Ennek megvan ugyan az a hátránya, hogy könnyen összetéveszthető Zifferrel (példa rá a nagybányai templomot ábrázoló képe), de ettől még a tájképek ragyogó elevensége, a tájban való létezés megértése és szerkesztésében való intellektuális rekonstrukciója az impresszionista érzékiségen túllépő konstruktív gondolkodásra való érettségét teszi nyilvánvalóvá.

Tihanyi Budapesten, a maga körében a szimbolikusan Ady által képviselt új, haladó irodalom képzőművészeti megfelelőjeként működő, utóbb Nyolcoknak nevezett festőcsoport sikeres tagja volt. Berény Róberttel együtt a legfiatalabb tagoknak számítottak, és bármilyen laza volt a szerveződés,

Tihanyinak (mint társasági embernek is) szüksége volt a gondolkodásával analóg vagy őt inspiráló környezetre. Első önálló kiállítását mégis a Nyolcak felbomlása után rendezte a MA folyóirat, Kassáknak abból a felismeréséből, hogy a festő portretista értékei fölülmúlják a tájképi minőséget, hogy Tihanyi vélhetőleg testi korlátaival összefüggő empátiája a portré műfajában tudott kiteljesedni. Kassák és Kállai Ernő véleményét a Kogart kiállítása is alátámasztja, olyan nagyméretű csoportportrékkal, amelyek most először láthatók Magyarországon, mint a *Család* című festmény, amely csak Brassai műteremfotójáról volt ismert korábban. Ezeken a képeken, a nála megszokott vörös-zöld erőteljes színkontrasztjával a kubizmus végső határait feszegette.

Brassaival kötött barátsága Berlinben kezdődött 1921-ben, majd mindketten Párizsban folytatták tovább. A Montparnasse-on Tihanyi éppoly népszerű volt, mint Budapesten, kiterjedt kapcsolati rendszerét noteszának faksimile kiadásában lehet tanulmányozni, de egy külön kis teremben intuitív grafikáit is összegyűjtötték közelebbi-távolabbi barátairól, akik között Tristan Tzara, Constantin, a Delaunay házaspár és Kokoschka is szerepelt. Hiába azonban a kapcsolatok, Párizsban nem tudott túljutni egyetlenegy egyéni kiállításon, annak ellenére sem, hogy a harmincas években tökéletesen hátrahagyta telt, figuratív szerkezetességét, amely a „pesti” énjéhez kötötte, és az Abstraction-Création csoport tagjaként igazodott a nonfiguratív trendekhez. A tiszta színek kompozíciói azonban fáradtságot lepleznek, talajvesztést, kétségbeesést, túl sok éhezést. Tihanyinak, a modernizmus politikai vesztesének éppúgy nem sikerült a nyugati falat áttörnie, mint sok más kelet-európai sorstársának; még annyira sem, mint a kontextuálisan függetlenebb, a népművészetből internacionális művészetet kreáló Brâncușinak.

Temetésén Károlyi Mihály mondott beszédet.

Kürti Emese

*Kogart, Bp. VI., Andrássy út 112.,
nyitva augusztus 20-ig*